

Aan:
Prof. Drs. R.F.M. Lubbers
Voorzitter van de Adviesraad
Internationale Vraagstukken
Postbus 20061
2500 EB Den Haag

Directie Europa
Afdeling West-Europa
Bezuidenhoutseweg 67
Postbus 20061
2500 EB Den Haag

Datum   20 september 1999

Mede namens mijn ambtgenoten van Defensie en voor Ontwikkelingssamenwerking dank ik U voor het advies Naar rustiger vaarwater: een advies over betrekkingen tussen Turkije en de Europese Unie dat ik op 16 juli jl. van U mocht ontvangen. Het advies, alsook de bijlage, bevat een uitgebreid en nuttig overzicht van de stand van de betrekkingen tussen Turkije en de Europese Unie.

In de door de Adviesraad geformuleerde beleidsaanbevelingen kan de Regering zich in grote lijnen vinden en zij beschouwt het rapport dan ook in belangrijke mate als een ondersteuning van het gevoerde beleid. Dat geldt allereerst voor de constatering waarmee het rapport opent, namelijk dat de kloof tussen Turkije en de rest van Europa niet onoverbrugbaar is en dat lidmaatschap van de Europese Unie voor Turkije op termijn tot de mogelijkheden behoort. Ik kan U verzekeren dat het Nederlandse beleid is gericht op het op een geloofwaardig wijze invulling geven aan versterking van de banden tussen de Europese Unie en Turkije.

Turkije: een plaatsbepaling

De Regering deelt de mening van de AIV dat Turkije een belangrijke partner is, niet alleen in strategisch opzicht, maar ook in politiek en economisch opzicht. Dat geldt eveneens voor de plaats van Turkije in de regio. Deze belangen gaan verder dan die op veiligheidspolitiek gebied, die in NAVO-kader aan de orde komen. Naar het oordeel van de Regering dient een beleid te worden gevoerd dat "engagement" beoogt in plaats van "isolation", zulks gelet op belangrijke kwesties als migratievraagstukken, de grote Turkse gemeenschappen in West-Europa, drugsmokkel, politieke stabiliteit in Turkije, de situatie in Zuid-Oost Turkije, mensenrechten, de kwestie Cyprus en de betrekkingen met Griekenland. Op al deze terreinen vormt een substantieel en geloofwaardig toetredingsperspectief voor Turkije een wezenlijk element om een positieve invloed uit te kunnen oefenen op de ontwikkelingen in Turkije. Het is voor Nederland - en de EU - in dit licht van belang Turkije niet van ons te vervreemden.

Het advies stelt dat Turkije nauw dient te worden betrokken bij het overleg en de besluitvorming over Europese veiligheid om de mogelijkheid van Europees geleide militaire operaties "handen en voeten" te geven en om Turkije dichterbij (delen van) de tweede pijler van de EU te betrekken. De Regering deelt deze visie en onderkent de noodzaak van het streven om Europese NAVO-partners die niet lid zijn van de EU maximaal te betrekken bij de ontwikkeling van een Europees veiligheids- en defensiebeleid.

Mensenrechten

De Regering acht zich door de AIV-aanbevelingen gesteund in haar beleid ten aanzien van de mensenrechtensituatie in Turkije. Zo heeft Nederland zowel nationaal als in EU-verband in officiële contacten met de Turkse autoriteiten steeds aangedrongen op verbetering. Bij de

uitreiking van de Geuzenpenning aan de Turkse mensenrechtenorganisatie IHD eerder dit jaar heeft de Regering haar steun willen betuigen voor het werk van deze organisatie om de naleving van de mensenrechten in Turkije te bevorderen. Ook fora als de Raad van Europa en de OVSE zijn dienstig aan deze doelstelling.

Een algemene kwestie die de AIV in haar aanbevelingen impliciet aanroert, betreft de stand van de wetgeving en de kwaliteit van de rechtsbedeling. In dit verband heeft de EU Turkije gewezen op het belang dat wetgeving en strafprocedures voldoen aan de daarvoor geldende internationale normen. Betere betrekkingen tussen de Unie en Turkije in de vorm van een substantieel en geloofwaardig toetredingsperspectief bieden de mogelijkheid hierop een positieve invloed te kunnen uitoefenen. Met bevestiging van de Turkse kandidatuur wordt eveneens beoogd de door Turkije bevroren politieke dialoog te herstellen, hetgeen een discussie over de mensenrechten mogelijk maakt.

Wat de economische en sociale rechten betreft, deelt de Regering de mening van de AIV dat werknemers- en vakbondsrechten bescherming behoeven. In dit verband hebben vooral de handelingsvrijheid van vakbonden en de positie van vrouwen de aandacht. De Regering is van mening dat de kwaliteit van het bestuur op deze terreinen verbetering en vooral ook modernisering behoeft. Daarnaast wordt door de Europese Commissie en de Nederlandse ambassade in Ankara een aantal projecten van vrouwenorganisaties gesteund.

Economisch perspectief

De Regering is met de Adviesraad van oordeel dat Turkije ook in economisch opzicht nog niet voldoet aan de Kopenhagencriteria. Met name op het terrein van het macro-economisch beleid, het begrotingstekort en de hoge inflatie dienen nog belangrijke stappen te worden gezet. Ook op het gebied van de sociale zekerheid dienen de nodige hervormingen plaats te vinden. Daarnaast is de rol van de overheid in de Turkse economie naar Europese maatstaven nog altijd relatief groot.

De economische politiek van de huidige Turkse regering tracht door structurele hervormingen de Turkse economie te stabiliseren; zij wordt hierin gesteund door het Internationaal Monetair Fonds. De Regering is van oordeel dat verbetering van de betrekkingen tussen Turkije en de Europese Unie hieraan eveneens een positieve bijdrage zou kunnen leveren. Dit geldt in de eerste plaats voor het deblokken van de financiële middelen in het kader van de Douane Unie en de invulling van de Europese Strategie voor Turkije. Daarnaast zou een substantieel en geloofwaardig EU-toetredingsperspectief een stimulans geven aan de hervorming en modernisering van de Turkse economie en daarmee aan de economische ontwikkeling van het land. Hierdoor zal Turkije beter in staat zijn om in economisch opzicht aan de Kopenhagencriteria te voldoen.

De Koerdische kwestie

De Regering is met de Adviesraad van oordeel dat de rechten en de culturele identiteit van de Koerdische minderheid in Turkije dienen te worden gerespecteerd. Respect voor en bescherming van minderheden is ook een van de zogenoemde Kopenhagen-criteria voor toetreding tot de EU.

De Regering is van mening dat de problemen in het Zuidoosten van Turkije, zowel op politiek als sociaal-economisch gebied een politieke oplossing behoeven. De Turkse regering heeft eerder dit jaar aangekondigd dat zal worden geïnvesteerd in de sociaal-economische ontwikkeling van Zuid-Oost Turkije. De onlangs begonnen terugtrekking van de PKK-verzetstrijders uit dit deel van Turkije kan in dit opzicht eveneens als een positieve ontwikkeling worden gezien.

Een specifieke kwestie in dit verband betreft de kwestie Öcalan. De Regering heeft bij de Turkse autoriteiten aangedrongen op een eerlijk en open proces. Daarnaast heeft Nederland, ook in verband van de Europese Unie en de Raad van Europa, gepleit voor het niet uitvoeren van de doodstraf door Turkije.

Cyprus

De Regering deelt de mening van de Adviesraad dat tot op heden de intentie waarmee de EU de toetredingsonderhandelingen met Cyprus is begonnen - namelijk dat het toetredingsproces zal bijdragen aan een politieke oplossing van de kwestie Cyprus - nog niet tot het gewenste resultaat heeft geleid. Niettemin is de Regering van oordeel dat deze intentie wel de grondslag van het Nederlandse beleid moet blijven. Toetreding van een gedeeld eiland zonder voorafgaande politieke oplossing zou immers alleszins onwenselijke gevolgen hebben; een dergelijke toetreding zou leiden tot de import van conflicten in de Europese Unie en zou een inbreuk op het EU-acquis betekenen, met name waar het de samenhang van het GBVB betreft. Nederland heeft aan het begin van de onderhandelingen in november 1998 samen met enkele andere EU-lidstaten zijn uitdrukkelijke bezorgdheid hierover uitgesproken.

Het uitgangspunt van het regeringsbeleid ten aanzien van toetreding van Cyprus tot de Unie luidt dan ook dat toetreding van een gedeeld Cyprus uiteindelijk niet mogelijk zal zijn. Toetreding dient aan beide gemeenschappen ten goede te komen. Om die reden blijft de Regering ijveren voor deelname van vertegenwoordigers van de Turks-cypriotische gemeenschap aan de toetredingsonderhandelingen in een gemeenschappelijke Cypriotische delegatie. Nederland tracht verder een positieve bijdrage te leveren aan een oplossing van de kwestie Cyprus zelf, onder meer door deelname aan de VN-vredesmacht UNFICYP en door als lid van de VN-Veiligheidsraad actief de internationale bemiddelings-pogingen te steunen.

Als gevolg van Griekse uitspraken dat toetreding van nieuwe lidstaten slechts mogelijk zal zijn indien Cyprus bij de eerste groep toetreders behoort, meent de Regering, in tegenstelling tot de Adviesraad, dat feitelijk een verband is gelegd tussen de toetreding van Cyprus en van de overige kandidaatlidstaten. Nederland verwerpt deze koppeling omdat deze in strijd is met het uitgangspunt dat iedere toetredingskandidaat op zijn eigen individuele merites dient te worden beoordeeld. Daarnaast is uiteraard de uiteindelijke toetredingsvraag pas aan het einde van de toetredingsonderhandelingen aan de orde. Om diezelfde reden wijst de Regering de door de AIV aangereikte optie, toetreding van Cyprus en Turkije te koppelen, af.

Het is thans zaak dat de internationale gemeenschap haar uiterste best doet een politieke oplossing naderbij te brengen. De Regering beschouwt in dit verband het G-8 initiatief, zoals ook verwelkomd door de VN-Veiligheidsraad, als een positieve ontwikkeling die alle steun verdient.

Turkije en de Europese Unie

De in 1993 tijdens de Europese Raad van Kopenhagen vastgelegde criteria zijn objectieve maatstaven waaraan moet zijn voldaan alvorens sprake kan zijn van toetreding tot de Europese Unie. Het is duidelijk, zoals ook uit de uitvoerige beschrijving in het advies blijkt, dat Turkije nog lang niet aan deze criteria voldoet. Echter, alleen een geloofwaardig en concreet toetredingsperspectief zal Turkije ertoe brengen de noodzakelijke maatregelen te treffen om aan deze criteria te voldoen. Dat zal ook ongetwijfeld een kwestie van lange adem zijn.

De Regering deelt de opvatting van de Adviesraad dat de Unie zich een betrouwbaar partner moet tonen ten opzichte van Turkije. Het is uiteraard teleurstellend dat, voornamelijk als gevolg van de afwijzende Griekse opstelling, nog steeds het in 1995 in het kader van de douane-unie aan Turkije toegezegde pakket voor financiële ondersteuning is geblokkeerd. Het is evenzeer

teleurstellend dat de invulling van de Europese Strategie voor Turkije, in juni 1998 aangenomen door de Europese Raad van Cardiff, zo langzaam van de grond komt. Nederland heeft zich juist de afgelopen maanden opnieuw ingespannen voor een doorbraak op deze terreinen.

Nederland acht de recente Grieks-Turkse toenadering, die in juni 1999 werd ingezet door de Ministers van Buitenlandse Zaken van beide landen, Cem en Papandreou, een bemoedigende stap op weg naar normalisering van de betrekkingen tussen beide landen en daarmee een belangrijk element voor verbetering van de betrekkingen tussen Turkije en de Unie. De aardbeving waardoor Turkije medio augustus werd getroffen, heeft deze toenadering een extra impuls gegeven.

Tijdens de Europese Raad van Helsinki, waar belangrijke beslissingen over het uitbreidingsproces zullen worden genomen, mag een duidelijk en positief signaal in de richting van Turkije niet ontbreken. Ook in de aanloop naar deze Europese Raad zal Nederland blijven aandringen op bevestiging van de Turkse EU-kandidatuur. Daarnaast blijft Nederland ijveren voor het nakomen van de eerder aangegane verplichtingen van de Unie tegenover Turkije inzake de Douane Unie en de Europese Strategie voor Turkije. De Regering is in dit licht verheugd over de constructieve opstelling van de huidige Turkse regering, zoals onder meer is gebleken uit de recente Grieks-Turkse toenaderingen en de contacten voorafgaande aan de Europese Raad van Keulen, waarin Turkije de Kopenhagencriteria ook expliciet erkent als leidraad voor toetreding tot de Unie en aangaf dat met de vervulling ervan nog geruime tijd gemoeid zal zijn.

De Regering deelt de visie van de Adviesraad dat de discussie zich zou moeten concentreren op het verbeteren van de betrekkingen met Turkije door praktische samenwerking, in plaats van het kandidatuurvraagstuk. Echter, gezien het belang dat door Turkije aan bevestiging van de kandidatuur wordt gehecht en gelet op het feit dat de EU in gebreke is gebleven waar het de uitvoering van eerder gedane toezeggingen betreft, is sinds de Europese Raad van Luxemburg eind 1997 de politieke dialoog door Ankara bevroren en is de praktische samenwerking aan beperkingen onderhevig.

Zoals bekend heeft deze kwestie ook de aandacht gehad tijdens het jongste informele overleg van de EU-Ministers van Buitenlandse Zaken in het Finse Saariselkä waar, mede dankzij de constructieve opstelling van mijn Griekse collega, een positief getoonzette discussie mogelijk bleek.

Bilateraal

Ook de Regering is van oordeel dat goede bilaterale betrekkingen voor Nederland van groot belang zijn, mede vanwege de aanzienlijke Turkse gemeenschap in ons land. Mede in dit licht heb ik direct na de aardbeving een kort bezoek aan het getroffen gebied gebracht. Daarnaast ben ik voornemens om dit najaar een uitgebreider bezoek aan Turkije te brengen.

In het advies wordt de instelling van een Turkije-faciliteit aanbevolen om de bilaterale betrekkingen te versterken. De mogelijkheden van de instelling van een dergelijke faciliteit zullen in het komend jaar worden onderzocht, in de eerste plaats binnen de bestaande kaders voor toetredingskandidaten. Het spreekt vanzelf dat - in het licht van de beperkte middelen alsmede uit politiek oogpunt - bilaterale fondsen niet in de plaats mogen komen van de door de EU aan Turkije toegezegde en thans nog geblokkeerde financiering, maar daaraan additioneel zouden moeten zijn. Tevens worden op dit moment de mogelijkheden nagegaan om op korte termijn in het kader van het POBB-programma enkele projecten die zich richten op de versterking van democratie en goed bestuur te financieren.

Tot slot

Tenslotte spreek ik, mede namens mijn collegae, mijn grote waardering uit voor Uw aller inspanningen. Inmiddels wordt gewerkt aan een Engelse en Turkse vertaling van het advies. Zodra deze gereed zijn, zal het onder de NAVO- en EU-partners alsook in Turkije worden verspreid.

J.J. van Aartsen
De Minister van Buitenlandse Zaken